

Sesam, Open U

In zijn nieuwjaarsartikel van dit jaar bracht de topambtenaar van EZ, J.W. Oosterwijk, de liberalisatieboodschap: open alle markten zodat buitenstaanders voor nieuwe welvaarts-groei kunnen zorgen (ESB 13 januari 2006). De boodschap leidde traditiegetrouw tot enige commotie in de media en was voor het NRC Handelsblad aanleiding om het embargo te negeren. Maar waar ging het allemaal over?

De ervaringen met de introductie van marktwerking in de afgelopen jaren, bijvoorbeeld in de bouw of in de energiesector, hebben de ambtenaren van EZ gesterkt in de overtuiging dat we op de goede weg zitten: zowel de kosten als de prijzen zijn gedaald en de efficiëntie lijkt verbeterd. Daarnaast zijn er nog meer sectoren die in het verleden verstoken zijn gebleven van de werking van de markt. Kortom: werk aan de winkel. Het nieuwjaarsartikel had nog een tweede thema: buitenstaanders vormen een bron van dynamiek en vernieuwing. Als direct gevolg leidt het buitensluiten van deze groep tot een lagere welvaarts-groei. Hoewel de stelling dat buitenstaanders tot meer dynamiek leiden aanvechtbaar is, biedt het wel een verklaring waarom gesloten sectoren geopend moeten worden. Alleen open sectoren staan namelijk open voor dynamiek. In het artikel van Oosterwijk worden met name de semipublieke sectoren, zoals het hoger onderwijs en de huizenmarkt tegen het licht gehouden. Met een staatssecretaris voor hoger onderwijs die niets liever wil dan het bestel openbreken, en een nieuwjaarsboodschap vanuit het ministerie van EZ, beginnen de patronen voor het hoger onderwijs in het Haagse politieke landschap langzaam duidelijk te worden.

Als we het voorbeeld van het hoger onderwijs aanhouden, blijft het echter de vraag of het toelaten van buitenstaanders inderdaad leidt tot een hogere welvaarts-groei. In concreto: Professor A van Universiteit B besluit zijn eigen universiteit C te beginnen in de plaats D. Het begint al met de naam. Noemen wij deze nieuwe instelling 'universiteit' of is dat slechts voorbehouden aan de bestaande, erkende instellingen in den lande? Vervolgens komt het lesprogramma aan de orde. Kan deze instelling elk 'pretpakket' verkopen als universitaire studie, zolang studenten hier intrappen, of zou de samenleving beschermd moeten worden tegen dergelijke kwakzalverij? En natuurlijk de financiering. Komt de universiteit C te D ook in aanmerking voor overheidsfinanciering, conform de huidige regelingen of moet Professor A zelf maar naar de bank gaan?

Het probleem bij de introductie van de marktwerking in het hoger onderwijs is dat een verlaging van de kosten, of prijzen, niet het enige doel zal zijn voor een kennisland-in-spé zoals Nederland is. Er is meer. Als het doel van de introductie van marktwerking in het hoger onderwijs het toelaten van nieuwe instellingen is, dan kun je je afvragen of Nederland niet al genoeg aanbieders van hoger onderwijs heeft. Hooguit kun je stellen dat de huidige concentratie van hoger onderwijs bij een beperkt aantal instellingen ten onrechte in stand wordt gehouden onder het mom van 'schaalvoordelen'. Het is voor te stellen, naar analogie van de elektriciteitssector, om productie van kennis (onderzoek) te splitsen van de distributie van kennis (onderwijs). Maar dan blijkt de huidige opsplitsing in hbo en

universitair onderwijs al voldoende differentiatie in onderwijs oplevert. Nieuwe toetreders kunnen hier weinig aan toevoegen.

Maar het belangrijkste probleem bij de introductie van marktwerking in het hoger onderwijs blijft de kwaliteitsbewaking. Terecht stelt Oosterwijk dat accreditatie in het hoger onderwijs overeind moet blijven. Daarmee wordt de deur weer dichtgeslagen en zullen buitenstaanders zich eerst maar eens moeten bewijzen.

Het hoger onderwijs, als semipublieke sector, staat hierin niet alleen: ook de woningmarkt, maar ook de energiemarkt, de telecomsector en de financiële instellingen, laten zien dat dereguleren nieuwe regulering oproept. Het lijkt een illusie te veronderstellen dat markten zonder reguleren zouden kunnen functioneren. De mededingingsautoriteiten, zoals Dte, Opta, of AFM, creëren de nieuwe regels van het spel. Door het instellen van de spelregels worden markten opnieuw geformuleerd maar niet noodzakelijk open. In het nieuwe spel worden ook nieuwe insiders en nieuwe outsiders gedefinieerd en de situatie, zoals door Oosterwijk geschetst, komt in een ander vorm weer terug. Het is wellicht ook wel hoog gegrepen om de werkelijkheid volledig te zien als betwistbare markten. Laat ik dat dan in ieder geval betwisten. ■

Albert Jolink, hoofdredacteur

a.jolink@sdu.nl

